

Austatud lugeja!

Aastaid tagasi kutsus üks sõber mind üles mängima üht mängu. See seisnes selles, et ta jutustas mulle ühe loo ja mina pidin järjestama loo tegelased vastavalt nende sümpaatsusele. Kui olin seda teinud, selgitas ta, millist elulist nähtust üks või teine tegelane sümboliseeris ning minu vastuste põhjal tegi ta järeldusi prioriteetide kohta minu elus. Ühe tegelase järjestamisega jäin hätta. Nagu sõbrale selgitasin, asetseb see isik minu arvates väljaspool väärtuste süsteemi. Hiljem selgus, et see tegelane sümboliseeris tööd.

Kas töö on siiski väärtus-neutraalne? Timukas langetab kirve, sest tema kohus on just seda teha. Enamike ametite tuum nii drastiline ei ole. Minu sõbra jutustatud loos esindas tööd paadimees, kelle ainus valik oli reisija viimine sihtpunkti või sellest keeldumine – ehk siis valik, kas teha oma tööd või mitte. Kuid on palju selliseid ameteid, kus igapäevane otsustusulatus on laiem. Ma ei räägi siin valikust, kas teha oma tööd hästi või keskpäraselt, ma räägin valikust, mida juristid nimetavad diskretsiooniks.

Mitmed juristide ametid on selliseid, mis võimaldavad valikut erinevate toimimisviiside vahel. Meie kohustus ei ole otsustada konkreetsel viisil, meie kohus on otsustada seadusega antud piirides. Et need piirid võivad olla hägusad, siis kõigepealt tuleb nende ulatus kindlaks teha. See on küsimus professionaalsetest oskustest. Seejärel tuleb valida lubatu piiridesse jäävast välja see konkreetsel juhul parim. Seda valikut mõjutavad konkreetse ametipidaja tõekspidamised. Ja lõpuks tuleb esitada kontrollküsimus, kas selline parim on ka see õige.

Niisiis võime oma töös vääratada mitmel teel: unustada, et me oleme seotud seadusega; eksida seaduse piiride kindlakstegemisel; jääda pealiskaudseks parima lahenduse väljasõelumisel ja olla vait, kui meil on tõsine kahtlus seaduse põhiseaduslikkuses. Võimalus vastutusrikast tööd tehes vääratada ei ole aga omane vaid juristitööle. Ka paadimees võib eksida ja kui paat sellest kummuli läheb, siis võivad tagajärjed olla vägagi rasked. Meie aga ei räägi eksimisest, vaid tööst.

Ehk siis – kas töö on juba oma olemuselt väärtus-neutraalne? Kas saame igasuguse töö puhul rahuneda, et „Ma tegin kõigest oma tööd“ või on see võimalik vaid juhul, kui töö mulle otsustusruumi ei jäta? Kui üldse, siis seda viimast. Ametiga saame põhjendada seda, et me teeme otsuseid, kuid millise sisuga need otsused on, seda saame ametiga põhjendada vaid osaliselt.

Hiljuti küsiti minult, et kas ma olen see jurist, kes aitab inimesi, või see teine. Küsija jaoks oli juristiamet seega kõike muud kui väärtus-neutraalne. „Aitaja“ oli niisiis advokaat ja „see teine“ – prokurör. Värvikad ametid mõlemad ja väga selge rollijao-tusega. Kuni küsimuse sellise esitamiseni arvasin, et tavainimene peab halvaks advokaati – tema ju kaitses pätti. Prokurör on aga see hea, kes kõik pätid türmi saadab ja siis on maailm jälle parem koht. Võimalik, et küsija oli ise kunagi seadusega pahuksisse sattunud. Loodame, sest kui ühiskond tähistab prokuröriametit negatiivse märgiga, siis tähendab, et ta kardab oma riiki.

Juristidele on ette heidetud seda, et nad selgitavad oma tööd liiga vähe. Ma ei räägi siin otsuse motiveerimise kohustusest, vaid töö tagamaade avamisest. Me kõik teeme oma tegemisi ju millegi pärast ja enamasti kannatab see põhjus ka valgust. Ühest küljest võib väita, et selgitamiseks peab olema ka teine pool – kes on valmis seda selgitust ära kuulama. Sageli toome välja, et kuulaja jaoks on see kõik liiga keeruline. Aga ehk on põhjus selles, et kas ajapuudusest või mõttelaiskusest jätame mõnegi olulise teema ka enda jaoks lahti mõtestamata? Oma ameti olemusega seotud küsimusi nende hulgas olla ei tohiks.

Katrin Prükk